

Právnícké osoby

Prof. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D.

Osnova (právnícké osoby I.-III.):

- Základní koncepce, historické souvislosti,
- Právnícké osoby de lege lata v ČR
- Prameny, systematika
- Právnícké osoby soukromého a veřejného práva
- Obecná část právnických osob: ustavení, vznik, účel, vnitřní poměry, zrušení, likvidace, zánik
- Korporace
- Fundace (nadace a nadační fondy)
- Ústavy soukromého práva

Historický kontext

- Římské právo ani středověké právo neznalo právnické osoby jako obecnou kategorii, později byla za autonomní entitu považována církev, ve středověku cechy, první „akciové společnosti“, např. britská Východoindická společnost (r.1600) apod.
- Pojem právnické osoby se utváří s nástupem novověku (teoretický koncept až produkt německé právní doktríny, Savigny)
- Právnické osoby jako typy a obecný pojem vznikají po několika liniích:
 - Korporativní povahy (personální základ)
 - obchodní společnosti jako nositelé ekonomické aktivity (lex mercatoria)
 - spolky jako výraz spolčovací aktivity
 - Fundační povahy (legáty, fideikomisy, fiducia, nadace, fondy..)
- samosprávné typy (obce, univerzity, cechy, profesní komory..)

Vytvoření teoretického konceptu právnické osoby

- Koncept/institut právnické osoby vznikal jako obecný pojem v podmínkách *přírozenoprávního myšlení*,
- To bránilo připustit existenci subjektu práva, odlišného od člověka (přírozená osoba)
- Řešení – pol. 19 stol. - teorie fikce (Savigni) – právnická osoba (PO), normativní konstrukce, nemá oporu v reálném světě
- Reakce na teorii fikce byla teorie reality (Gierke) – PO přijata jako reálně existující (mající „duši a tělo“, orgány)
- Množství dalších teorií a pohledů na to, co je právnická osoba (důležité při vytváření právního rámce – ZBG, NBW, OZ)

Právnícká osoba (obecně): různost pohledů

- Organizovaný útvar („personifikovaný“ účel)?, který je silou zákona nadán právní osobností (výtvor práva)
- Osoba v právním smyslu - svébytný subjekt práva (majetková samostatnost a odpovědnost), mající hlubší sociální podstatu?
- Druh vlastnické struktury? – forma správy majetku
- Nexus obligací (konstituuje ji/ je jejím důsledkem)
- Nástroj financování?
- Mix smluvního a majetkového práva a zastoupení?

Právnícká osoba a její právně-organizační podstata

- Zpravidla jde o výsledek procesu:
- separace (oddělení od existující osoby) ke zvolenému účelu
- institucionalizace (vznik nového útvaru s alespoň minimální organizační strukturou)
- personifikace (vznik nové osoby), vázáno na existenci zákonné úpravy (§ 20/1 OZ)

Koncepce právnické osoby de lege lata v ČR I.

- § 20 odst. 1 OZ: Právnická osoba je organizovaný útvar, o které zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.
- Vychází z konceptu, že právnická osoba je juristická fikce, nemající oporu v reálném světě (rozhodnutí zákonodárce, které „entitě“ přiznává/uznává zákon právní osobnost).
- Právnická osoba není postavena „na roveň“ člověku (fyzické osobě), je nástrojem k dosažení účelu.

Viz též Nejvyšší soud se v rozsudku ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. 23 Cdo 327/2021 (právnická osoba nemá právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené neoprávněným zásahem do své pověsti podle § 135 odst. 2 o. z., není-li výslovně ujednáno jinak).

- § 118: PO má právní osobnost (§ 15 odst. 1) od svého vzniku do zániku.
- § 17/2: „Zřídí-li někdo právo nebo uloží povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního jednání náleží.“

Koncepce právnické osoby de lege lata ČR II.

- § 20 odst. 1 věta druhá: Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.
- Účel: soukromý nebo veřejný, veřejná prospěšnost
- Pro právnickou osobu není relevantní kategorie svéprávnosti: jednání za PO je v OZ chápáno jako zastupování (§ 161, 162), dobrá víra členů orgánů se přičítá právnické osobě
- Orgány PO za ni rozhodují a nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1)
- Orgánem PO může být i právnická osoba (na konci vždy člověk)

Podstatné/pojmové znaky právnické osoby

Obecné:

1. Vliv státu a práva na vznik právnické osoby
2. Právní osobnost (tj. právní subjektivita)
3. Účel právnické osoby
4. Organizační struktura (alespoň minimální)
5. Majetková samostatnost a samostatná majetková odpovědnost

Identifikační:

1. Název
2. Sídlo
3. „Národnost“ právnické osoby

Právnícké osoby veřejného práva?

- Neexistuje legální definice
- Význam pro použitelnost úpravy OZ pro PO veřejného práva
- Kritéria členění:
 - Způsob založení (přítomnost vůle)/vzniku
 - Osoba zakladatele/zřizovatele
 - Účel
 - Přítomnost dohledu ze strany státu
 - Způsob financování atd.

Viz též např. I. ÚS 260/06 (výběr ÚS 3353/2007), či NSS 2 Ans 4/2009-93, či nálezy IV. ÚS 1146/16 (ČEZ)

Právnícké osoby veřejného práva a stát

- § 20 odst. 2: „Právnícké osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; stanovení občanského zákoníku se použijí jen tehdy, slučuje-li se o s jejich povahou.“
- § 3029/ 2: nestanoví-li OZ jinak, nejsou dotčena ustanovení právních předpisů z oboru práva veřejného, jakožto i ustanovení jiných právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.
- § 21: „Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právníckou osobu. Jiný právní předpis stanoví, jak stát právně jedná.“ (není PO, fikce)

Struktura úpravy právnických osob v OZ

- Obecná charakteristika PO (§ 118-209)
- Korporace (§ 210-302)
 - Spolky
 - SVJ (§1200 a násl.)
 - OO, OZ (§3025)
 - obchodní korporace (ZOK)
- Fundace (§ 303 – 401)
 - Nadace (§ 306-393)
 - Nadační fondy (§ 394-401)
- Ústavy (§ 402-418)
- Důležitá přechodná ustanovení - §3041 a násl.

(historické právnické osoby – OPS, ZSPO, atd.)

Právnícké osoby: obecná část

- Obecná pravidla, *lex generalis*, užití, pokud zvláštní úprava nestanoví jinak (OZ, ZOK atd.)
- Problém *kogence a dispozitiviv* úpravy právníckých osob soukromého práva (změna paradigmatu oproti ObchZ a OZ1964)
- *In dubio pro libertate* – ve prospěch méně invazivního řešení (preference vůle zakladatele při úpravě poměrů PO)
- „status“ osoby? Co je? X „statusové otázky PO v ZŘS“
- Otázka, jaké jsou následky nepřípustného odchýlení se od zákona?

ZÁJEM, ÚČEL a ČINNOST PRÁVNICKÉ OSOBY § 144 a násl. OZ

- PO lze ustavit ve veřejném i soukromém zájmu (dle hlavní činnosti)
- Význam pro volbu právní formy
- Účel: dává smysl existenci PO, pojmový znak, je konkretizací určitého zájmu, ekvivalentem obecného cíle (vize)
- u některých PO limity – podnikání atd.
- § 145 – zakázané účely
- Nutno rozlišovat mezi účelem a činností (vztah cíle a prostředku)
- Činnost: soubor aktivit, kterými je dosahováno účelu

USTAVENÍ PRÁVNICKÉ OSOBY § 122 a násl. OZ

- zakladatelské právní jednání – min. obsahu (§ 123)

Obecné: název, sídlo, předmět, statutární orgán a určí, kdo jsou jeho první členové (lex specialis zejména ZOK)

přijetí stanov nebo uzavření jiné smlouvy (více osob) - § 125

zakladatelská listina (když to připustí zákon – 1 osoba - nadace, jednočlenná obchodní společnost)

ZOK - pravidla doplňuje, modifikuje

- Zákon (ČT, ČTK, VZP, AK ČR)
- jiný způsob stanovený jiným předpisem (§ 122)- příspěvková organizace

Zakladatelské právní jednání právnické osoby

- Autonomie vůle – svoboda ustavování
- Projev vůle zakladatele/zakladatelů (právní jednání) k ustavení právnické osoby k realizaci zákonem nezakázaného účelu
- Nutné, nejdůležitější, nezastupitelné, jedinečné, podmínka existence, předpoklad pro nabytí právní osobnosti
- zákonem stanovený minimální forma a obsah
- numerus clausus právnických osob
- Různě nastavené zákonné požadavky u jednotlivých právnických osob (právních forem)

Jednání mezi založením a vznikem právnické osoby

§ 127 OZ

- Lze jednat „jménem“ (lépe „za“) PO; kdo jedná, je zavázán sám, více osob zavázáno solidárně
- Možnost PO převzít účinky jednání do 3 měsíců po vzniku a dát to najevo zúčastněným (nutný projev vůle PO)

VZNIK PRÁVNICKÉ OSOBY § 126 OZ

- Pravidlem registrační princip; vznik dnem zápisu do veřejného rejstříku
- výjimky:
 - vznik zákonem (účinností stanovením dne pozdějšího)
 - zákonné výjimky (odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, § 3025/2 – princip evidenční)
 - v zákonem stanovených případech i princip koncesní

Po vzniku PO:

- se nelze domáhat určení, že nevznikla (ochrana práv 3 osob- § 128)
- lze prohlásit PO za neplatnou = vstup do likvidace (důvody v § 129)

VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY – OZ, VeřRej

- Veřejný zájem na transparentnosti PO
- Co se zapisuje: min. standard § 120
- Princip materiální i formální publicity (§ 121)
- ZÁKON č. 304/2013 Sb., O VEŘEJNÝCH REJSTŘÍCÍCH PRÁVNICKÝCH A FYZICKÝCH OSOB a EVIDENCI SVĚŘENSKÝCH FONDŮ (co dříve v ObchZ a OSŘ)
- VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY (v režimu ZoVR):
 - Obchodní
 - Spolkový
 - Nadační
 - Obecně prospěšných společností
 - Ústavů
 - Společenství vlastníků jednotek

ORGÁNY PRÁVNICKÉ OSOBY § 151 OZ

§ 151 odst. 1:

„Zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“

Orgány:

- statutární a jiné (nejvyšší, kontrolní...)
- jednočlenné a kolektivní (§ 152 odst. 1)
- Volené, jmenované, jinak sestavované
- „Člen orgánu“ x „člen voleného orgánu“
- i individuální orgán (předseda) – „člen voleného orgánu“
- členem orgánu může být i právnická osoba § 154
- Dobrá víra členů orgánů se přičítá PO (§ 151 odst. 2)

Příkazní smlouva x smlouva o výkonu funkce 59 ZOK

Statutární orgán právnické osoby

- Nezbytný pro každou právnickou osobu
- Kolektivní vs. individuální orgány
- Tzv. zbytková působnost (§ 163 OZ)
- Neomezené a neomezitelné zástupčí oprávnění (§ 164/1 OZ)
- Zastupování právnické osoby vůči 3 osobám (§ 161 OZ)
- Zápis do veřejného rejstříku, princip materiální publicity, neúčinnost vnitřních omezení (§ 162 OZ)
- Zastupování „ve všech záležitostech“ (§ 164 OZ)

Péče řádného hospodáře (§159 OZ)

- Cílem je motivace k zajištění řádného, tj. odpovědného a efektivního řízení/výkonu funkcí členů volených orgánů směřujícího ke sledování zvoleného účelu, za současného respektu práv třetích osob.
- V občanském zákoníku byl v § 159 ObčZ nastaven základní - a pro všechny právnické osoby společný - objektivizující standard péče řádného hospodáře, který klade důraz na plnění povinností členů (statutárních) orgánů právnických osob.
- Zároveň je ale vytvořen prostor pro zohledňování rozdílů u jednotlivých typů právnických osob, a to zejména s ohledem na účel, který ve společnosti sehrávají.
- Nelze však v žádném případě paušalizovat, neboť vždy bude třeba zkoumat konkrétní situaci v daném místě a čase.

PÉČE ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE § 159 OZ (loajalita, pečlivost, znalost)

- (1) Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.
- (2) Člen voleného orgánu vykonává funkci osobně; to však nebrání tomu, aby člen zmocnil pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.
- (3) Nenahradil-li člen voleného orgánu právnické osobě škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí věřiteli právnické osoby za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na právnické osobě nemůže domoci.
- Pro obchodní společnosti a družstva modifikace tzv. pravidlem podnikatelského úsudku § 51 ZOK

Loajalita člena voleného orgánu

- Loajalita je povinnost „věrnosti“ zájmům právnické osoby, tj. při výkonu funkce preferovat zájmy právnické osoby před zájmy jinými (vlastními, 3 osob).
- Lze ji blíže vymezit ve smlouvě o výkonu funkce či ve vnitřních dokumentech.
- Jde o tzv. fiduciární vztah, který je vytvořen na bázi vzájemné důvěry, která by neměla být zklamána.
- Při rozhodování členů orgánů je dán určitý manévrovací prostor (je součástí výkon funkce s péčí řádného hospodáře), ve kterém se mohou členové orgánů při rozhodování pohybovat.

Soudný intelekt vs. odborník (§ 4 a § 5 OZ)

- Obecně není vyžadován výkon funkce s „odbornou“ péčí, ale „běžnou“ péčí, tj. takovou, kterou by vynaložila osoba s rozumem průměrného člověka jednající v obdobném postavení.
- Pokud lze ovšem člena orgánu považovat za „odborníka“ ve smyslu § 5 ObčZ (tj. že se přihlásí veřejně nebo ve styku s jinou osobou k určitému povolání nebo stavu), musí tento jednat s odbornou péčí.
- Toto rozlišení má dopady v oblasti deliktního práva

Z judikatury NS:

- *Plnění povinnosti péče řádného hospodáře je nezbytné posuzovat z pohledu ex ante, tj. úhlem pohledu skutečností, které byly jednajícímu byly známy (či při vynaložení příslušné péče mohly a měly být) v okamžiku, v němž určitá rozhodnutí činil (viz 29 Cdo 5036/2015, R 131/2017, zobecněné).*
- *Odpovědnost člena orgánu je odpovědností za výkon funkce, nikoli za výsledek. Zároveň nelze učinit závěr, že by určité jednání bylo vždy (per se) v rozporu s péčí řádného hospodáře (viz 29 Cdo 3235/2016).*

Povinnost k náhradě újmy při porušení péče řádného hospodáře

- Při porušení péče řádného hospodáře vzniká každému členu orgánu individuálně povinnost k náhradě újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s jejich zaviněným protiprávním jednáním (porušení péče řádného hospodáře) vznikla.
- Jde primárně o „vnitřní“ vztah mezi PO a členem jejího orgánu. Pokud je způsobena újma třetí osobě, odpovídá za ni PO jako taková.

JEDNÁNÍ ZA PRÁVNICKOU OSOBU § 161-166 OZ

- Kdo zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, pravidla pro podepisování (§ 161)

Jednání za:

- 1) Statutární orgán (§ 163) – tvoří vůli v roli zástupce (§ 436)
- 2) Členové jiných orgánů, zapisovaných do VR
- 3) Opatrovník (§165/2)
- 4) Zaměstnanci, obdobně člen nebo člen jiného orgánu nezapsaného do VR (§ 166)
- 5) Smluvní zastoupení – zmocněnec (§ 441 až 449)
 - prokurista (§ 450 až 456)

Přímé jednání PO vs. zastoupení PO

- Do 31. 12. 2013 - jednání statutárního orgánu právnické osoby bylo jejím jednáním **přímým** (osobním)
- Od 1. 1. 2014 - rozlišování mezi přímým jednáním právnické osoby (členy statutárního orgánu) a jejím zastoupením bylo opuštěno; členové statutárního orgánu právnické osoby jsou nadále považováni za její **zástupce**
- Vede se diskuse, zda se jedná o zastoupení smluvní, zákonné nebo „*sui generis*“

Zastoupení „sui generis“ v judikatuře NS

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

„S účinností od 1. 1. 2014 jsou členové statutárního orgánu právnické osoby jejími zástupci sui generis“.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2019, sp. zn. 27 Cdo 1382/2019, uveřejněné pod číslem 51/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

„Ustanovení § 54 a násl. z. o. k., řešící střet mezi zájmy členů statutárních (a případně i jiných volených) orgánů obchodní korporace a samotnou obchodní korporací, představují (do značné míry) lex specialis k obecné úpravě střetu mezi zájmy zástupce a zastoupeného (§ 437 o. z.); srov..“

Zastoupení zaměstnancem § 166 OZ

- Právníckou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti.
- Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby má účinky vůči třetí osobě, jen muselo-li jí být známo.

§ 167 OZ: podmínky přičitatelnosti deliktu

Právníckou osobu zavazuje :

- 1) protiprávní čin, kterého se
- 2) při plnění svých úkolů
- 3) dopustil a) člen voleného orgánu,
b) zaměstnanec nebo
c) jiný její zástupce

ZRUŠENÍ PRÁVNICKÉ OSOBY (§ 168)

PO se zrušuje:

- Právním jednáním (dobrovolně)
- Rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)
- Dosažením účelu
- z dalších důvodů stanovených zákonem (ex lege)

ZRUŠENÍ S LIKVIDACÍ (§ 186 a násl.) NEBO BEZ LIKVIDACE S PRÁVNÍM NÁSTUPCEM) – PŘEMĚNY (FÚZE, ROZDĚLENÍ), ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY - § 174 a násl.

- Autoritativní zrušení soudem – důvody § 172, vždy lhůtu ke zjednání nápravy

Přeměny právnických osob – obecná úprava

- Fúze – sloučení, splynutí - §178
- Rozdělení
- Změna právní formy (transformace) - 183

- Účinnost přeměny PO zapisované do veřejného rejstříku nastává dnem zápisu do rejstříku (konstitutivní účinek)
- Fúzovat a rozdělovat se mohou právnické osoby o různé právní formě, stanoví-li tak zákon.
- Zvláštní úprava u jednotlivých typů PO

Likvidace právnických osob - exkurs

- Obligatorní (poměrně složitý) proces, pokud právnická osoba zaniká bez právního nástupce
- Nutno provést u všech typů právnických osob (mohou být i pravidla lex specialis, např. nadace)
- Účelem je majetkové vypořádání zrušení PO (likvidační podstatu) – vyrovnat dluhy věřitelů
- Pravidla pro naložení s likvidačním zůstatkem
- Likvidátor (péče řádného hospodáře, oznámení vstupu do likvidace, může vykonávat pouze činnost směřující k povaze a cíli likvidace)
- Zajistí výmaz z veřejného rejstříku

ZÁNIK PRÁVNICKÉ OSOBY

- PO zapsaná do veřejného rejstříku – dnem výmazu
- PO, která nepodléhá zápisu – skončením likvidace

FUNDACE, SPOLKY, ÚSTAVY V OZ

Kategorizace de lege lata

- OBECNÁ ÚPRAVA PRÁVNICKÝCH OSOB – LEX GENERALIS
- KORPORACE § 210
- SPOLEK - §214 (zrušuje se zákon č. 83/1990 Sb.) – podrobná dispozitivní úprava
- FUNDACE - § 303 (zrušuje se zákon č. 227/1997 Sb.)
- NADACE - § 306
- NADAČNÍ FOND - § 394
- ÚSTAV § 402 – samostatný oddíl 4 – přiblížení k fundacím
- Zrušuje se zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
- 1220 SVJ
- § 3025 OO, OZ

KORPORACE

- Sdružení osob (i jednočlenné p.o. – fikce, že korporace - pouze, pokud to připustí zákon)
- SPOLEK – dle DZ obecný typ korporace X § 3 odst. 1 ZOK (delegace, tedy spíše pro civilní korporace)
- Obecný princip „chovat se čestně a dodržovat vnitřní řád“ – zákaz zneužití členských práv, tzv. korporační loajalita
- Možnost autoritativní zrušení soudem, klesne-li počet členů pod zákonem stanovený počet

FUNDACE

KONCEPCE:

- Začlenění do OZ, Oddíl 3 - Fundace – značný rozsah cca 300 paragrafů (+ obsáhlá úprava právnických osob)
- Oddělení úprava nadací a nadačních fondů
- Vyšší respekt vůli zakladatele, rozšíření účelu
- Inspirován zákonem o nadacích a nadačních fondech (zrušen OZ) ALE! mnohé jinak, liberalizace
- Rozšíření možné využitelnosti = využití nadačního potenciálu
- Funkční podobnost se svěřenským fondem

ÚSTAV SOUKROMÉHO PRÁVA

- Ústav: právnická osoba ustavená za účelem provozování činnost užitečné společensky nebo hospodářky s využitím své osobní a majetkové složky.
- Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených
- „obdobná použitelnost“ úpravy nadací

Obecně prospěšná společnost

- Nadále se řídí dosavadními předpisy § 3050 OZ
- Možnost transformace dnešních obecně prospěšných společností na ústav, nadaci nebo nadační fond

Přechodná ustanovení OZ k právnickým osobám– ochrana statusu osob a nabytých práv

- Kontinuita existence!
- nová zákonná úprava osobního statusu právnických osob dopadá ode dne účinnosti nového zákona i na právní poměry dosud trvající
- občanská sdružení, nadace a nadační fondy se ex lege podřizují nové úpravě, ostatní nikoliv
- Organizační složky sdružení se stávají pobočnými spolky (§ 3045)
- nutnost přizpůsobit společenskou smlouvu či statut (§ 3041 odst. 2)
 - rozpor s kogentním pravidlem – pozbývá závaznost účinností
 - lhůta 3 roky k nápravě

A to je vše.....

Děkuji za pozornost!